

Mavzu: Asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar hisobi

Bajardi: Abduraxmonova D.

Qurbonova S.

Karimova G.

Qabul qildi: Raximova U.

Asosiy vositalar – qonunchilikka muvofiq zimmasiga yuklatilgan vazifalarni amalga oshirish maqsadida tashkilot tomonidan uzoq vaqt davomida (bir yildan ortiq) foydalanadigan, shuningdek, ijaraga berishi mumkin bo'lgan moddiy aktivlardir. Asosiy vositalar tarkibida quyidagilar hisobga olinadi: imoratlar, inshootlar, mashina va uskunalar, kompyuter texnikasi va unga qo'shimcha qurilmalar, transport vositalari, kutubxona fondi, uzatkich moslamalari, ishchi va mahsulot beruvchi hayvonlar va boshqa asosiy vositalar (muzey boyliklari, hayvonot olami eksponatlari, sahna-tomosha vositalari, o'quv kinofilmlari, magnit disklari va lentalari, kassetalar va hokazo).

01 “Asosiy vositalar” schyoti quyidagi subschyotlarga bo‘linadi:

010	
110	
012	
013	
015	
810	
610	

Asosiy vositalar quyidagilar natijasida tashkilot balansiga kirim qilinadi:

oldi-sotdi shartnomasi bo'yicha ob'ektni sotib olish;

kapital qo'yilmalar tugaganidan so'ng tiklangan ob'ektni qabul qilish-topshirish;

beg'araz kelib tushish;

tovar-moddiy zahiralar tarkibidan o'tkazish;

asosiy vositalarning ortiqcha (hisobga olinmagan) ob'ektlarini aniqlash;

qonunchilikda nazarda tutilgan boshqa hollar.

-
- Sotib olingan asosiy vositalarning dastlabki qiymati quyidagi xarajatlardan tashkil topadi:
 - - etkazib beruvchilarga hamda shartnoma bo'yicha qurilish-montaj ishlarini bajarganlik uchun pudratchilarga to'lanadigan summalar;
 - - asosiy vositalarni sotib olish (qurish) munosabati bilan qonunchilikda belgilangan tartibda to'langan soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar summolari, shu jumladan bojxona bojlari va yig'implari (agar ular qoplanmasa);
 - - asosiy vositalarni sotib olish (qurish) bilan bog'liq axborot va maslahat xizmatlari uchun to'langan summalar;
 - - asosiy vositalarni etkazib berish (qurish) xatarini sug'urtalash bo'yicha xarajatlar;
 - - asosiy vositalar ob'ektini sotgan vositachilarga to'lanadigan haqlar;
 - - asosiy vositalarni o'rnatish, montaj qilish, sozlash va ishga tushirishga oid xarajatlar;
 - - aktivdan foydalanish uchun uni ishchi holatga keltirish bilan bevosita bog'liq bo'lgan boshqa xarajatlar.

Асосий воситалар киримини бухгалтерия хужжатларида акс эттирилиши

№	Муомалалар мазмуни	Дт	Кт	Асос бўлувчи хужжат
Олди-сотди шартномаси бўйича объектни сотиб олиш				
1.	Асосий воситалар сотиб олинганда: а) сотиб олинган асосий воситаларнинг қийматига (сотиб олиш нархи, шунингдек, етказиб бериш ва бошқа қўшимча харажатлар)	072	15, 16 ва 17-счётларнинг тегишли субсчётлари	Юк хати, бажарилган ишларни қабул қилиш топшириш далолатномалари, ва бошқалар.
	б) Асосий воситани дастлабки қиймати бўйича кирим қилиниши	01-счётнинг тегишли субсчётлари	072	АВ-1 шаклдаги бюджет ташкилотларида асосий воситаларни қабул қилиш-топшириш тўғрисида далолатнома
Капитал қўйилмалар тугаганидан сўнг тикланган объектни қабул қилиш-топшириш				
2.	Ташкилотнинг ўзи томонидан, шунингдек, пудрат шартномасига асосан бино-иншоотларни қурилиш ишлари амалга оширилганда (ҳақиқий харажатлар суммасига)	071	02, 15, 16, 17 - ва бошқа счётларнинг тегишли субсчётлари	Юк хати, бажарилган ишларни қабул қилиш топшириш далолатномалари, ва бошқалар.
3.	Ташкилотнинг ўзи томонидан, шунингдек, пудрат шартномасига асосан қурилган асосий восита объектларини кирим қилиниши	01-счётнинг тегишли субсчётлари	071	АВ-3-сон шаклдаги қўшимча қурилган, қўшимча асбоб-ускуналар билан жиҳозланган, реконструкция ёки модернизация қилинган асосий воситаларни қабул қилиш-топшириш бўйича далолатнома

Беғараз келиб тушиш				
	Асосий воситалар беғараз олинганда: а) белгиланган тартибда аниқланган бозор қиймати бўйича	072	262	Юк хати ёки бошқа хужжатлар
	б) етказиб бериш ва бошқа қўшимча харажатлар суммасига (агар амалга оширилса)	072	15, 16 ва 17-счётларнинг тегишли субсчётлари	Бажарилган ишларни қабул қилиш топшириш далолатномалари, ва бошқалар.
	в) асосий воситани дастлабки қиймати бўйича кирим қилиниши	01-счётнинг тегишли субсчётлари	072	АВ-І шаклдаги бюджет ташкилотларида асосий воситаларни қабул қилиш-топшириш тўғрисида далолатнома
Товар-моддий заҳиралар таркибидан ўтказиш				
	Моддий қийматликлар товар – моддий заҳиралар таркибидан асосий воситаларга ўтказилганда: а) товар – моддий заҳиралар ҳақиқий қиймати бўйича	072	06-счётнинг тегишли субсчётлари	Бухгалтерия маълумотномалари
	б) товар – моддий заҳиралардан ўтказилган асосий воситани дастлабки қиймати бўйича кирим қилиниши	01-счётнинг тегишли субсчётлари	072	АВ-І шаклдаги бюджет ташкилотларида асосий воситаларни қабул қилиш-топшириш тўғрисида далолатнома
Асосий воситаларнинг ортиқча (ҳисобга олинмаган) объектларини аниқлаш, қайта баҳолаш				
	Инвентаризация жараёнида аниқланган ҳисобга олинмаган асосий воситаларни бозор қиймати бўйича киримга олиниши	01-счётнинг тегишли субсчётлари	273	Инвентаризация далолатномаси, АВ-І шаклдаги бюджет ташкилотларида асосий воситаларни қабул қилиш-топшириш тўғрисида далолатнома
	Қайта баҳолаш натижасида асосий воситалар дастлабки қийматининг ошиши	01-счётнинг тегишли субсчётлари	28-счётнинг тегишли субсчётлари	Бухгалтерия маълумотномаси

- Byudjet tashkilotlarda asosiy vositalarining eskirishi
“Byudjet tashkilotlarining asosiy vositalarining eskirishini aniqlash va buxgalteriya hisobida aks ettirish tartibi to’g’risidagi Nizom (O’zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 2009 yil 30 oktyabrda 2028-son bilan ro’yxatga olingan)ga muvofiq asosiy vositalarining yillik eskirish me’yorlaridan kelib chiqqan holda, har yili aniqlanadi va har oyda shu tashkilotlarning buxgalteriya hisobi va hisobotida aks ettiriladi.
- ASOSIY VOSITALARNING ESKIRISHI BO‘YICHA SINTETIK HISOB 02 “ASOSIY VOSITALARNING ESKIRISHI” SCHYOTIDA QUYIDAGI SUBSCHYOTLARGA BO‘LINGAN HOLDA AKS ETTIRILADI:
 - 020 “Turar-joy imoratlarning eskirishi”;
 - 021 “Noturar joy imoratlarning eskirishi”;
 - 022 “Inshootlarning eskirishi”;
 - 023 “Mashina va jihozlarning eskirishi”;
 - 025 “Transport vositalarining eskirishi”;
 - 029 “Boshqa asosiy vositalarning eskirishi”.

-
- Eskirish imoratlar, inshootlar, uzatkich moslamalar, mashina va jihozlar, ish hayvonlari va transport vositalari, ishlab chiqarish (ashyolarni ham qo'shib) va xo'jalik inventarlari hamda foydalanish mumkin bo'lgan yoshga yetgan ko'p yillik daraxtlar, butalar va boshqa asosiy vositalar bo'yicha aniqlanadi va hisobga olinadi.
 - Eskirish quyidagi asosiy vositalar bo'yicha aniqlanmaydi: arxitektura va san'atning noyob yodgorliklari bo'lgan imoratlar va inshootlar, kabinet va laboratoriyalarda joylashgan o'quv ishlari va ilmiy maqsadlarda foydalaniladigan jihozlar, eksponatlar, nusxalar, amaldagi va amal qilmayotgan modellar, maketlar va boshqa ko'rgazmali qo'llanmalar, mahsuldor qora mollar, hayvonot olami eksponatlari (hayvonot bog'i va shunga o'xshash tashkilotlarda), foydalanish mumkin bo'lgan yoshga yetmagan ko'p yillik ko'chatlar, kutubxona fondlari, fil'mlar fondi, sahnaga qo'yish uskunalari, badiiy va muzey buyumlari.

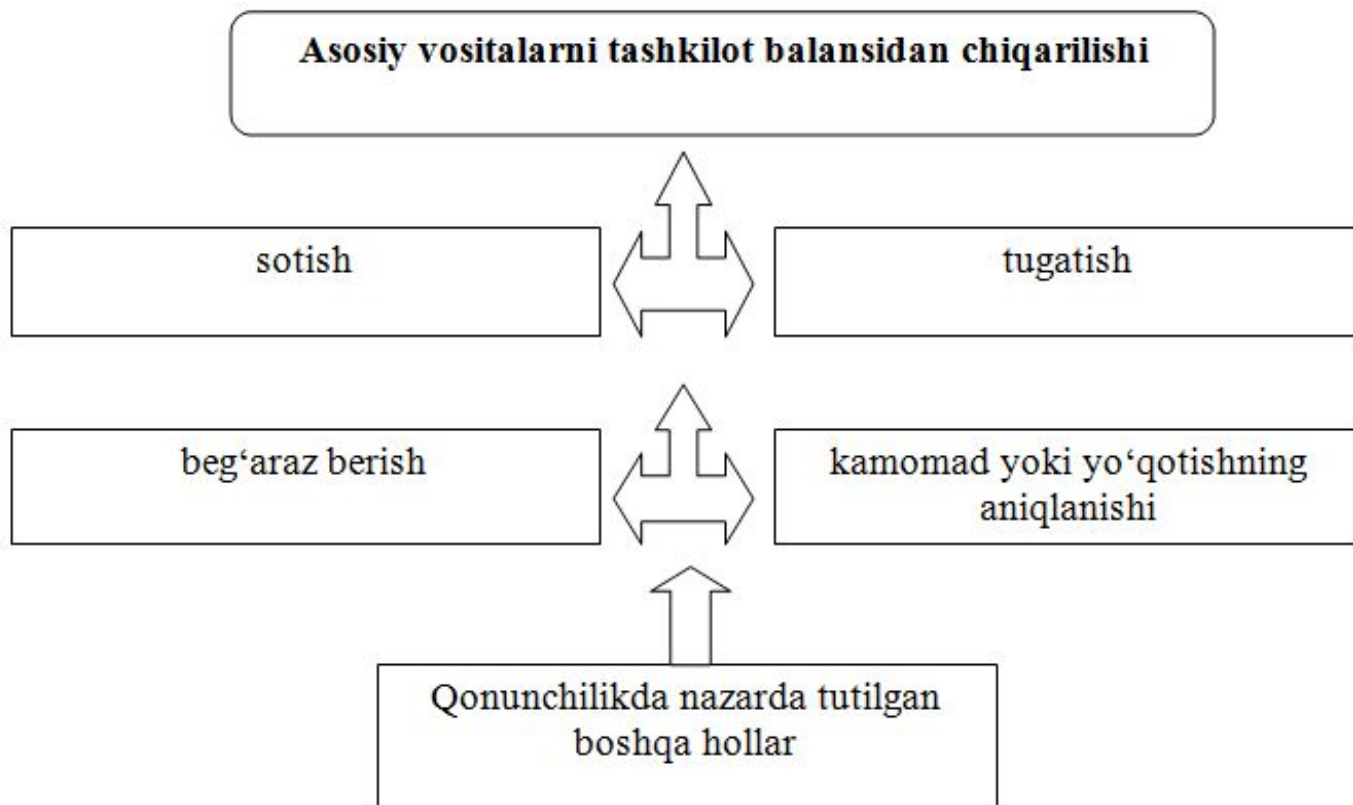
Асосий воситалар эскириши ҳисобини хужжатлаштириш

- Asosiy vositalar ob'ekti bo'yicha eskirish hisoblash mazkur ob'ekt asosiy vositalar tarkibiga qabul qilingan oydan keyingi oyning birinchi sanasidan boshlanadi hamda mazkur ob'ektning dastlabki (tiklanish) qiymati doirasida yoxud bu ob'ektni balansdan hisobdan chiqarilguncha amalga oshiriladi.
- Hisobot yili mobaynida asosiy vosita ob'ektlari bo'yicha eskirish har oyda yillik eskirish summasining $1/12$ miqdorida hisoblanadi. Asosiy vosita ob'ektlari bo'yicha eskirish hisoblash asosiy vositalarning dastlabki (tiklanish) qiymati to'liq qoplangan yoxud bu ob'ekt balansdan hisobdan chiqarilgan oydan keyingi oyning birinchi sanasidan boshlab to'xtatiladi. Eskirish hisoblash asosiy vositalar ob'ektlari qiymatining 100 foizidan oshib ketishi mumkin emas.
- Vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralari, zarur hollarda, o'zlarining tizimidagi tashkilotlarda asosiy vositalarning eskirishi me'yorlarini asosiy vositalarning texnik shartlari yoki tayyorlovchi-tashkilotlar tavsiyalariga muvofiq asosiy vositalar ob'ektlarining samarali foydalanish muddatini hisobga olgan holda, tegishli qonunchilik bilan belgilangan me'yorlardan oshmagan holda o'rnatadilar.

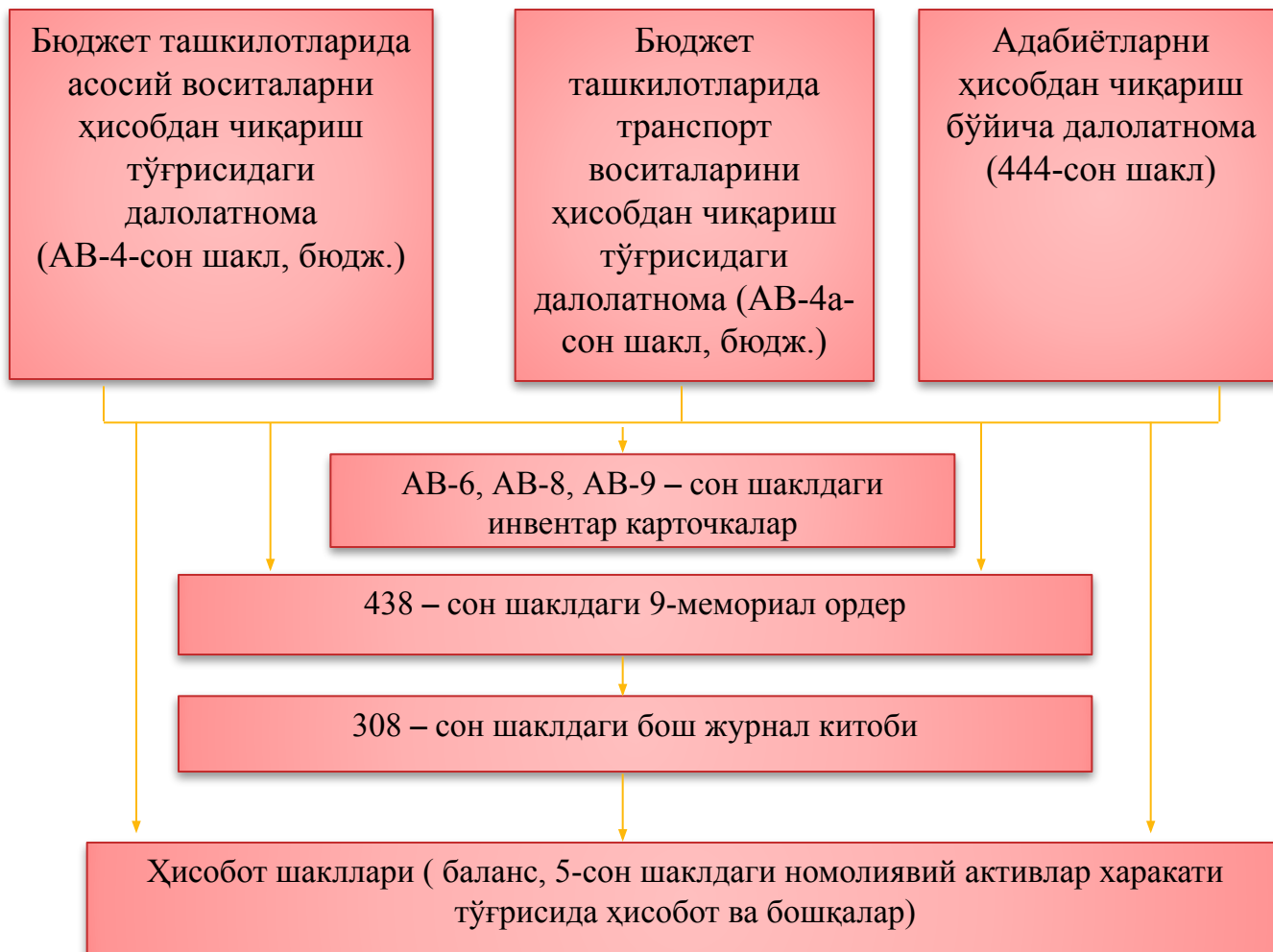
№	Муомалалар мазмуни	Дт	Кт	Асос бўлувчи хужжат
1.	Асосий воситаларга эскириш ҳисобланиши (ҳар ойда)	231, 241, 251, 261 ёки 271 субсчётларнинг тегишлиси	02-счётнинг тегишли субсчётлари	Бухгалтерия расчётлари, маълумотномалари
2.	Бошқа ташкилотлардан бeғараз олинган ва аввал фойдаланишда бўлган асосий воситалар-инвентар объектлар келиб тушганда: а) дастлабки (тикланиш) қийматидан эскиришини айирган ҳолда	01-счётнинг тегишли субсчётлари	262	АВ-1 шаклдаги бюджет ташкилотларида асосий воситаларни қабул қилиш-топшириш тўғрисида далолатнома
	б) эскириш суммасига	01-счётнинг тегишли субсчётлари	02-счётнинг тегишли субсчётлари	Бухгалтерия маълумотномаси
3.	Қайта баҳолаш натжасида асосий воситани эскириш суммасини ошиши	28-счётнинг тегишли субсчётлари	02-счётнинг тегишли субсчётлари	Бухгалтерия маълумотномаси
4.	Қайта баҳолаш натжасида асосий воситани эскириш суммасини камайтиши	02-счётнинг тегишли субсчётлари	28-счётнинг тегишли субсчётлари	Бухгалтерия маълумотномаси
5.	Балансдан чиқарилаётган асосий воситага ҳисобланган эскириш суммасини ҳисобдан чиқарилиши	02-счётнинг тегишли субсчётлари	201	Далолатнома, бухгалтерия маълумотномаси

- Byudjet tashkilotlarida asosiy vositalarni hisobdan chiqarilishi “Asosiy vositalarni balansdan chiqarish tartibi to'g'risida Nizom” (O'zR Moliya vazirining 2004 yil 16 avgustdagi 101-son Buyrug'i bilan tasdiqlangan) ga va boshqa qonuniy xujjatlarga asosan tartibga solinadi.

- Asosiy vositalar quyidagi hollarda ularni tugatish munosabati bilan balansdan chiqarilishi mumkin:
- a) belgilangan xizmat muddati tugaganidan keyin;
- b) jismoniy eskirish, halokatlar, tabiiy ofatlar, foydalanishning risoladagi shart-sharoitlarini buzish oqibatida yaroqsiz holga kelganlari;
- v) ma'nan eskirganlari;
- g) tegishli davlat organlarining qarorlari bo'yicha chiqib ketadiganlari;
- d) korxona va tashkilotlarning qurilishi, rekonstruktsiya qilinishi munosabati bilan chiqib ketadiganlari.
- Byudjet tashkilotlarida asosiy vositalarni sotish “Byudjet tashkilotlari va davlat unitar korxonalarining asosiy vositalarini hamda qurilishi tugallanmagan b'ektlarini sotish, shuningdek ularni sotishdan tushgan pul mablag'larini taqsimlash tartibi to'g'risida Nizom” (Vazirlar Mahkamasining 2009 yil 31 dekabrda 343-son qarori bilan tasdiqlangan)ga asosan tartibga solinadi.

- Byudjet tashkilotlarining asosiy vositalarini sotishdan tushgan mablag'lar
- - 50 foizi - tegishli byudjet daromadiga o'tkaziladi;
- - 50 foizi - byudjetdan tashqari mablag'lar bo'yicha byudjet tashkilotlarining O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligining tegishli bo'linmalarida ochilgan shaxsiy hisob raqamlarida qoladi.
- Inventarizatsiya natijasida asosiy vositalar bo'yicha kamomad yoki yo'qotishning aniqlanishi ulan undirilishi “Inventarizatsiya jarayonida aniqlangan mol-mulk kamomadi va ortiqchasining buxgalteriya hisobi va soliqqa tortish tartibi to'g'risidagi Nizom” (Moliya vazirligi, Davlat Soliq qo'mitasi, Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligining 2004 yil 10 martdagi 37, 2004-26, 20/I-sonli qarori bilan tasdiqlangan) ga asosan tartibga solinadi. Bir oylik o'rtacha ish xaqidan oshmaydigan yetkazilgan zarar summasini aybdor xodimdan undirish ish beruvchining farmoyishiga muvofiq amalga oshiriladi. Agar xodimdan undirilishi lozim bo'lgan yetkazilgan zarar summasi uning o'rtacha oylik ish xaqidan yuqori yoki zarar aniqlangan kundan boshlab bir oylik muddat o'tgan bo'lsa, undirish sud orqali amalga oshiriladi.

**Асосий воситаларни ташкилот балансидан чиқарилишини
ҳужжатлаштириш**

Асосий воситани сотилиши ҳисобига ҳисобдан чиқарилиши

	Асосий воситаларни сотилиши: 1) бино ва иншоотлар (чет элда жойлашганларидан ташқари): а) ҳисобланган эскириш суммасини ҳисобдан чиқарилиши	02-счётнинг тегишли субсчётлари	01-счётнинг тегишли субсчётлари	АВ-4-сон шакл, бюдж, Бухгалтерия маълумотномаси
	б) қолдиқ қийматини ҳисобдан чиқарилиши	231, 241, 251, 261 ёки 271 субсётларнинг тегишлиси	01-сётнинг тегишли субсётлари	АВ-4-сон шакл, бюдж, Бухгалтерия маълумотномаси
	2) қолган асосий воситалар (чет элда жойлашганларидан ташқари): а) дастлабки қийматини ҳисобдан чиқарилиши	201	01-сётнинг тегишли субсётлари	АВ-4-сон шакл, бюдж, Бухгалтерия маълумотномаси
	б) ҳисобланган эскириш суммасини ҳисобдан чиқарилиши	02-сётнинг тегишли субсётлари	201	АВ-4-сон шакл, бюдж, Бухгалтерия маълумотномаси
	в) асосий воситаларнинг сотиш қиймати	15-сётнинг тегишли субсётлари	201	Юк хати
	г) бир вақтнинг ўзида тегишли бюджет даромадига ҳисобланган сумма	201	160	Бухгалтерия маълумотномаси
	д) пул маблағларини келиб тушиши	113	15-сётнинг тегишли субсётлари	Шахсий ҳисобварақдан кўчирма

Nomoddiy aktivlar

- Nomoddiy aktivlar - tashkilot tomonidan ulardan ishlab chiqarish, ishlar bajarish, xizmatlar ko'rsatish yoki tovarlarni sotish jarayonida foydalanish maqsadida yoxud ma'muriy va boshqa funktsiyalarni amalga oshirish uchun uzoq muddat mobaynida tutib turiladigan, moddiy-ashyoviy mazmunga ega bo'lmagan mol-mulk ob'ektlaridir.
- Aktivlarni buxgalteriya hisobiga nomoddiy aktivlar sifatida qabul qilishda bir vaqtning o'zida quyidagi shartlar bajarilishi kerak:
- a) moddiy-ashyoviy tuzilish (shakl)ga ega bo'lmashligi;
- b) aktivlardan mahsulot ishlab chiqarishda, ishlar bajarish yoki xizmatlar ko'rsatishda yoxud korxonaning ma'muriy va boshqa funktsiyalari uchun uzoq muddat, ya'ni davomiyligi 12 oydan yuqori foydali xizmat muddati yoki agar u 12 oydan oshadigan bo'lsa, oddiy operatsion sikl mobaynida foydalanish.
- v) korxona ushbu aktivni keyinchalik qayta sotishni mo'ljallamaydi;
- g) ishonchlilik, ya'ni korxonada aktiv va unga bo'lgan mutlaq huquqning mavjudligini tasdiqlovchi tegishli ravishda rasmiylashtirilgan hujjatlar (patentlar, guvohnomalar, boshqa muhofaza qiluvchi hujjatlar, patent, tovar belgisidan voz kechish (sotib olish) shartnomasi)ning mavjudligi;
- d) identifikatsiyalash imkoniyati.

- Nomoddiy aktivlarga yuqoridagi talablarga javob beruvchi quyidagi ob'ektlar kiritilishi mumkin:
- a) patent egasining ixtiro, sanoat namunalari va foydali modellargabo'lgan mutlaq huquqi;
- b) muallif yoki boshqa huquq egasining EHM uchun dasturlar va ma'lumotlarbazalariga bo'lgan mutlaq huquqi;
- v) muallif yoki boshqa huquq egasining integral mikroxemalarning topologiyalariga bo'lgan mutloq huquqi;
- g) huquq egasining tovar belgisi va xizmat ko'rsatish belgisiga bo'lgan mutlaq huquqi, shuningdek tovar ishlab chiqarilgan joy nomidan foydalanish huquqi;
- d) huquq egasining selektsiya yutuqlariga bo'lgan mutlaq huquqi;
- e) gudvill
- j) tabiiy resurslardan foydalanish huquqi, ya'ni yer osti boyliklari, atrof-muhitdagi boshqa resurslar, atrof-muhit to'g'risidagi geologik va boshqa ma'lumotlar va shu kabilardan foydalanish huquqi;
- i) boshqa nomoddiy aktivlar (mahsulot ishlab chiqarish, ishlar bajarish vaxizmatlar ko'rsatish, iqtisodiy va boshqa imtiyozlardan foydalanish huquqi va shu kabilardan).
- Nomoddiy aktivlar kirimi bilan bog'liq xarajatlar xar bir inventar ob'ekt bo'yicha jamlanma qaydnoma tuzilib buxgalteriya ma'lumotnomasi asosida AV-6 shakldagi inventar kartochka ochiladi, buxgalteriya yozuvlari berilib 6-memorial order yoki 274-son shakldagi memorial order , memorial orderga asosan 308-son shakldagi bosh jurnal kitobi va hisobot shakllariga tushiriladi. Nomoddiy aktivlar bo'yicha sintetik hisob o3 "Boshqa uzoq muddatli nomoliyaviy aktivlar" schyotining o3o "Nomoddiy aktivlar" subschyotida yuritiladi.